

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-30>

УДК 78.072.5(510)«19»

Антошко М.О.¹

Національна музична академія України імені П.І. Чайковського

РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У КИТАЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. Розглянуто проблему розвитку музичної освіти у Китаї початку ХХ століття. На основі вивчення питань з філософсько-релігійним навантаженням, знаходимо відповіді на постановку питання музичної освіти Китаю, адже саме східна філософія здійснила вплив на світогляд, культуру освіти країн Сходу. На основі аналітичних досліджень науково-педагогічної літератури з'ясовано, що в основі філософії Китаю важливе значення надавалось питанням освіти, де головну роль відіграла позашкільна та шкільна освіта дітей та молоді. Головною ціллю, що стояла в освітянській програмі було виховання естетичних та духовних смаків учнів в процесі формування особистості. Одним з таких чинників було музичне виховання, яке включало навчання співам та гри на музичних інструментах. Отже, ці фактори спіткали появу різних музичних гуртків, які були налаштовані на всебічний розвиток особистості. Характерним для освіти Китаю було збереження одноголосся, яке носило національний колорит. Також насичення грою на інструментах та співом. Було виокремлено історичні імена діячів, які безпосередньо вплинули на розвиток китайського мистецтва, завдяки яким були з'ясовані культурні традиції країн Сходу. На основі вивчення даної проблематики, виявлено процеси розвитку культури Китаю.

Ключові слова: музична освіта Китаю, музичне мистецтво, культурні традиції, музика Китаю.

Antoshko Marina

National Music Academy of Ukraine named after P. Tchaikovsky

THE DEVELOPMENT OF MUSIC EDUCATION IN CHINA IN THE EARLY XX CENTURY

Summary. The period of new China history is connected to the beginning of the most important reforms implementing in the educational questions of the country. In the musical world of China, the most important event was conservatory foundation in 1949 in Tyan'czin. Its opening has started a period of the highest professional musical education systematic purchasing. Gradually it has been created the powerful network of high educational musical institutions: Shanghai musical conservatory, Tyan'czin musical conservatory, Shenghian conservatory, Uchan' conservatory and Guan'chzhou conservatory named after Si Sinhai, Sichuan' musical conservatory, Sian' musical conservatory. All these educational institutions were created by orienting to the European, mostly soviet forms of getting highest musical education. In 1964 in Pekin it was first Chinese conservatory opened. Its vector was Chinese folk and national classic music researching. The model of three-level musical education was borrowed: musical school, musical specialized school, conservatory. In the process of vocal education renewing, the vocal teaching has combined soviet, european and chinese experience of singers preparing. In Republic of China it was very slowly adopted the world opera culture. The first opera house was founded in Pekin in 1952 and was called "Chinese experimental theater of opera and ballet". All ballet staging there were national and were performed in chinese language. The problem of the origins of musical art and education in ancient China is considered. Based on the study of issues with the philosophical and religious load, we find answers to the question of musical art in the countries of the East, because it is the Eastern philosophy that influenced the worldview and culture of these countries. The article presents the main periods that reflected the bright moments in the formation of China's culture. The historical names of the figures who directly influenced the development of Chinese art, through which the cultural traditions of the East were clarified, were distinguished. Studying the problems of theatrical art, its origins and period of formation. Based on the study of this problem, the processes of Chinese culture development were discovered.

Keywords: music education of China, music art, cultural traditions, music of China.

Постановка проблеми. Ознайомлення та вивчення проблеми музичної освіти та культури Китаю на початку ХХ століття. Характеристика навчальних закладів, які вплинули на розвиток мистецтва східних країн. Показати роль китайських митців та композиторів, які вплинули на питання освіти

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема музичної культури завжди цікавила науковців. Вивченням культурної спадщини країн Сходу займалися: Д. Кітлі, М. Лева, Д. Мейджор, К. Чан, Дж. Лю, А. Райт, Ф. Токей, С. Цоерен, Д. Кнектегес, Р. Матер, Дж. Хайтауер, Х. Франкель тощо. Відомим китаєзнавцем був італійський монах Маттео Річчі (1554-1610), який прожив значний період часу в Китаї, вивчив мову та традиції. Саме він виклав на ки-

тайській мові християнські догми. Питання театрального мистецтва підіймали В. Виноградова, В. Малявін, С. Фіцджеральд та інші. Культуру Китаю досліджували представники китайського мистецтва як Чжень Чжен-до, Ху Мань, Ван. Питання діалогу культур та полікультурних комунікацій цікавили таких науковців, як: М. Бахтін, М. Біблер, Е. Кучменко, О. Кучмій, Б. Лихачов, П. Сімуш, І. Сумченко, Ю. Яковець, М. Яковлева та інші. Освіті та вихованню молодого покоління в Україні присвячені роботи: Ю. Грищенко, А. Ковтун, О. Михайличенка, А. Мірошніченко, М. Назаренко, О. Олексюк, Т. Танько, В. Черкасова та інші. Музичну культуру особистості вивчали в своїх працях Г. Падалка, В. Процюк, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Чурікова-Кушнір.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4105-7519>

Отже, ми бачимо, що питання театрального мистецтва та культури музичного мислення країн Сходу крізь призму китайської філософії не достатньо було вивчено.

Невирішені раніше частини загальної проблеми полягають в тому, що крізь призму вікових традицій висвітлити проблему музичного мислення та музичної культури Китаю на початку ХХ століття. Підняти питання освіти в країні у вищевказаний період. Донести проблему філософської думки Китаю, що здійснювала свій вплив на мистецтво східних країн. Відтворити роль виховання у системі освіти Китаю.

Ціль статті (постановка завдання) полягає у вивченні проблеми розвитку музичної освіти у Китаї на початку ХХ століття. Виокремити китайських митців, які вплинули на процес становлення культури та освіти країн Сходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музична освіта у Китаї на початку ХХ століття починає свій розвиток, адже відбувається відкриття музичних закладів, серед яких консерваторія (м. Тяньцзинь). Згодом, ця консерваторія переїхала до м. Пекіну та здобула назву Пекінська Центральна консерваторія. Викладачами були китайські музиканти та діячі. Основним завданням її було вивчення китайської народної музики. Вона започаткувала вищу освіту багатьох музичних закладів. У Шанхаї вже функціонувала консерваторія (1927 р.), її відкриття було підготовлено заснуванням музичної школи імені О. Глазунова, керівником якої був В. Трахтенберг. Відкривається Шеньянська консерваторія (у місті Ляонін), Уханьська консерваторія (в м. Хубей) і Гуанчжоуська консерваторія імені Сі Сінхая (в м. Гуанчжоу). Пізніше відбувається відкриття у 1959 році Сичуаньської музичної консерваторії в м. Ченду, в 1960 році – Сіаньської музичної консерваторії в м. Шеньсі. Відомими музикантами Китаю стали в цей період: Лю Тяньхуа, Лю Хуей, Сіань Сінхай, Туо Нуо Фу та інші [3]. Музична освіта складалась з трьох щаблів: музична школа, музичне училище та консерваторія. Система вокальної освіти будувалась на досвіді європейських, радянських та китайських педагогів. Таким чином, належну увагу приділяли правильному диханню при вивченні вокального мистецтва, звукоутворенню, образно-художньому мисленню, вивченню китайських народних традицій тощо [5, с. 55]. У 1952 році починає працювати перший оперний театр у Пекіні, який отримав назву «Китайський експериментальний театр опери та балету». Всі вистави проходили на китайській мові та сповідували національні традиції. Цікавим фактом є, що А. Пазовський та С. Лемешев організували китайський оперний театр – «Російська опера». У театрі відбулись постановки таких творів: Ж. Бізе «Кармен», М. Римського-Корсакова «Снігуронька» та «Садко», П. Чайковського «Євгеній Онегін» тощо. Ще однією цікавою подією став виступ відомого оперного співака, великого майстра Ф. Шаляпіна у Китаї. Цікавим було його виконання таких творів: пісні «Вдоль по Питерской», романсів «Мельник» О. Даргомижського, «Блоха» М. Мусоргського, «Пісня варяжського гостя» з опери «Садко» М. Римського-Корсакова. Однак, говорячи про природу китайської музики, слід

наголосити, що вона має свою інтонаційно-мелодичну природу, яка є відмінною від європейських музичних зразків. З виконанням європейських творів китайський народ знайомився завдяки концертам гастролюючих виконавців. На початку 70-х років починається реформування консерваторій у музичні інститути. Так, під ці зміни підпали такі музичні заклади, як: консерваторії у містах Ухань (Хубей), Шеньян (Ляонін), Сіані (Шеньсі) та Ченду (Сичуань). До репертуару театрів входили Цзинцзюй: «Шацзябан», «Червоний ліхтар», «Взяття гори Вейхушань», «Морський порт», «Напад на полк білого тигра». Серед відомих китайських опер була й «Сива дівчина», створена на основі лібрето Хе Цзинчжи і Діна Ні. Цей твір побудований за європейським зразком на основі китайських мелодій: оперний стиль поєднує народні елементи та техніку європейських шкіл. Вперше в цій опері використовується італійський вокальний стиль *bel canto*, що було неприйнятним для китайського мистецтва. У 70-ті роки починається розквіт китайської музичної освіти, з'являються оркестри, самодіяльні колективи, цікавість викликає науково-дослідницька діяльність, починають видаватись журнали музичного напрямлення. Починають свою творчу діяльність такі педагоги – Чжоу Сяоянь, Лан Юйсю, Юй Ісюань, Шень Сян, Сі Ігуй, Вень Кечжень, Лі Чжишуй, Вей Чісянь, Мань Цзіаньцзи, Сун Сінь, Ху Янь, Гао Чжилань, Ду Шинцзя та інші. Активізація музичної освіти приходиться на ХХ століття, що спіткає до розвитку та переосмисленню нових витків в освітніх процесах. Цікавими для дослідження культури та освітніх проблем є праці Р. Грубера, Гун Лі, М. Ісаєва, Фань Вень-Лань, Г. Шнеерсона. Музична освіта та культура цікавила таких науковців Бай Юнь-шен, Ван Го-вей, Ван Чао-вень, О. Васильченко, М. Михайлов, Лі Фан, Фан Дін-Тан, Чень Лін-жуй. Процеси становлення та розвитку китайської системи музичної освіти відображені в працях Ван Юйхэ, Лю Пей, Ян Бохуа, стилістичні особливості музичного мистецтва цікавили Ф. Арзаманов, В. Вакулішніна, Лін Хай, Лю Да-цзюнь, Ма Гешунь, Сунь Цуньїнь, У Ген-Ір, Чан Ліін, Ян Сяо Сюй тощо. Музично-виконавська діяльність висвітлена у Гу Юй Мей, Сюй Дін Чхун, Ван Лей, Вей Лімін, Гу Юй Мей, Цзинь Нань, Чен Дін, Чжао Веньфан. Китайська освіта цікавила таких науковців, як: Дін Юнь, Ян Бохуа. Слід сказати, що питанням освіти приділялось багато уваги, про що свідчать праці вчених, але ця діяльність потребує подальшого узагальнення та розвитку. Ще древні філософи – Конфуцій, Су Ши розглядали музичне мистецтво в поєднанні з природою як гармонійний фундамент для розвитку особистості. Адже, музика, на їх думку, відігравала важливу роль у всебічному розвитку особистості. Праці сучасних дослідників, серед яких Дін Юнь, Лю Бінциан, Цзян Лібінь присвячені особливостям музичної культури Китаю, яка є найдавнішою, адже відомості про неї з'являються XVI століттю до н.е., в період формування музики «юе». Саме в епоху Шань-Інь синтезом було музикування на інструменті, в поєднанні зі співом та танцем. Це стало важливою частиною ритуалів та свят Китаю. Вокальне мистецтво також розвивалось. В період епохи

Тан (VII-X століття) починає розвиток музична освіта. Це зумовило появу виконавських шкіл та відкриття навчальних закладів. Саме в цей період був створений перший посібник з музичного мистецтва – теоретичний трактат «Нотатки про музику» Дуань Аньцзі. В епоху династії Сун (X-XIII століття) музичне виховання вважалося просвітницьким, адже впливало як на естетичне, так і моральне виховання людини. Лише у XIX-XX столітті вплив європейських традицій стає відчутним у Китаї, що позначилось на вокальному мистецтві. Почали з'являтися нові жанри та багатоголосся, адже раніше було притаманне китайській музиці одноголосся. Відомими стають твори китайських композиторів, серед яких: Хе Лутін, Дін Шаньде, Лі Інхай тощо. Постають питання збереження самобутності китайської культури в умовах глобалізації та ролі музичного мистецтва в педагогічних цілях. Ці питання висвітлені в роботах Ін Шичжєня, Дань Чжаої, Лі Фейлань. Отже, крок за кроком, музичне виховання починає грати важливу роль в системі китайської освіти. XX століття починається з того, що до програми музичної освіти почали вводитись твори західноєвропейських композиторів, а до шкільної програми було введено спів. Цей предмет отримав назву «Сюетан Юе» чи «шкільна пісня». Продовжуючи давні китайські традиції, саме вокальний жанр становив чільне місце в культурі країни та відповідав свідомості народу. Важливе питання освіти, яке домінувало, призвело до постановки питання педагогічного арсеналу. Отже, це спіткало до відкриття курсів співочої підготовки (1914 р.) в провінції Сичуань, які працювали при педагогічному університеті. Так, в Шанхаї було відкрито музичного відділення, яке згодом стало плацдармом педагогічної академії мистецтв. А в 1919 році в Шанхаї почав свою роботу музично-педагогічний інститут. Головним предметом, яким приділяли увагу були гармонія, теорія музики, композиція, тобто ряду теоретичних дисциплін. Важливе місце приділялось гри на інструменті (переважно це було фортепіано та скрипка). Задля збереження національних традицій, важливе місце належало заняттям на ктайських інструментах, зокрема гри на піпе та ерху. Значний розвиток почався в 30-х роках, адже методи та засоби виховання потребували постійного вдосконалення, що позитивно відображалось на музичному мистецтві. Значно розширювався й репертуарний ряд, адже був відчутний вплив західноєвропейської культури. Важливим було те, що почали з'являтися методичні програми виховання, де було чітко сформовано мету та ціль навчання. Цікавим нововведенням було вико-

ристання класного та позакласного музичного виховання (гуртки). Педагоги ставили за мету підіймати інтерес до навчання та поглиблювати музичні смаки учнів. Задля цього викладачі використовували творчу атмосферу й сприяли всілякому заохоченню учнів. Одним з методів, який користувався популярністю серед викладачів було слухання музики, підготовка до концертів, хорова заняття, інструментальна гра на інструментах тощо. Отже, завдяки розвитку музичної освіти в Китаї почалось збільшення кількості музичних колективів, зокрема інтерес до хорової школи, зросла цікавість до культурного життя країни.

Отже, музика здавна займала чільне місце у релігіях та мала досить потужну силу впливу на свідомість народу. У Китаї тісно пов'язані конфуціанські, даоські та буддійські традиції. Саме в добу Сун (XIII століття) починають розвиватись китайські традиції, з'являється багато різних китайських інструментів. Завдяки буддизму починають розвиватись театральні жанри – наприклад, танцювальна драма в масках гігаку, танцювальна драма ноо, спів сьомьо. Релігійний вплив перенісся на музику Кореї, яка поєднала традиції китайської та японської культур. Починають виконуватись монахами пісні хвачхон в супроводі селянського оркестру, також вплив відчувається у театральних постановках, де поєднані елементи буддійської містерії з корейськими народними фарсами.

Висновки. Отже, витoki музичного мистецтва та виховання давнього Китаю своїм корінням уходят в давнину. Культура країн Сходу відрізняється культурною єдністю та своєрідністю.

Однією з важливих особливостей китайської музики – нероздільна єдність поетичного тексту і музики, а також зв'язок музики з жестом і танцем, взаємозв'язок вокальної музики з фонетикою народної мови. Своєрідність китайської музики виявляється і у використанні різноманітних музичних інструментів, виконаних з різноманітних природних матеріалів.

Досліджуючи історичний аспект розвитку освітніх тенденцій Китаю, слід сказати, що протягом XX століття освіта грала визначну роль, крок за кроком набуваючи значущості. Основними тенденціями стали синтез національного, традиційного з музичною освітою європейських зразків. Виокремлення вокального мистецтва, вивчення гри на музичних інструментах задля розвитку духовності. Важливе місце приділялось репертуарним питанням, розвитку класних та позакласних форм виховання. Отже, освіта Китаю є цікавою й не до кінця вивченою темою, що зумовлює потребу в подальшому розвитку даної проблематики.

Список літератури:

1. Алкон Е. Музыкальное мышление Востока и Запада. Владивосток : Изд. Дальневост. Университета, 1999. 128 с.
2. Вен Дзюнь. Жанровая система народно-песенной культуры Китая : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2004. 17 с.
3. Гришелева Л.Д. Формирование японской национальной культуры. Москва : Наука, 1986. 286 с.
4. Усов В.Н. Культурная революция в Китае. Китай: история в лицах и событиях. Москва : Музгиз, 1971. 190 с.
5. Хоу Цзянь. Художественный мир китайской народной оперы : монография / за ред. В.Г. Антонюк. Луцк : ПВД «Твердиня», 2010. 100 с.
6. Шнейерсон Г. Музыкальная культура Китая. Москва : Музгиз, 1952. 251 с.

References:

1. Alkon, E. (1999). *Muzikalnoe mishlenie Vostoka i Zapada* [Musical thinking of the East and West]. Vladivostok : Izd. Far East University. (in Russian)
2. Wen Jun (2004). *Zanrova sistema narodno-pisennoi kultury Kutau* [Genre system of folk song culture of China] (PhD Thesis). Kyiv : National Untitled M.P. Drahomanov. (in Ukrainian)
3. Gryshleva, L.D. (1986). *Formirovanie iaponskoy nazionalnoy kul'tyri* [Formation of Japanese national culture]. Moscow : Science. (in Russian)
4. Usov, V.N. (1971). *Kulturny revolutia v Kitae. Kitai: istoria v lizah i sobitiah* [The Cultural Revolution in China. China: History in Faces and Events]. Moscow : Muzgiz. (in Russian)
5. Hou Jian (2010). *Hudozestvenny mir kitayskoy narodnoy opery: monografia* [The artistic world of Chinese folk opera : Monograph / ed. V.G. Antonyuk]. Lutsk : Tverdynya. (in Ukrainian)
6. Shneerson, G. (1952). *Musikalnaia kultura Kitai* [Musical Culture of China]. Moscow : Muzgiz. (in Russian)